

**TURIZM INDUSTRIYASIDAGI YANGI BOZORLAR VA TURIZM
INNOVATSIYALARI**

Radjapova Nasiba Maxmudjonovna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Turizm fakulteti talabasi

[*nasibamahmudjanovna@gmail.com*](mailto:nasibamahmudjanovna@gmail.com)

Annottatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy turizm industriyasida yangi bozorlar shakllanishi va innovatsion texnologiyalar joriy etilishining o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi. Global va milliy miqyosdagi tendensiyalar asosida turizmda paydo bo'layotgan yangi yo'nalishlar, raqamli xizmatlar, startaplar va texnologik yangiliklar ko'rib chiqilgan. O'zbekiston misolida sohadagi islohotlar, raqamlashtirish, yangi turistik segmentlar va innovatsion platformalarning joriy etilishi amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Maqola yakunida turizm sohasining raqobatbardoshligini oshirish hamda barqaror rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: turizm industriyasi, innovatsiyalar, raqamli texnologiyalar, ekoturizm, raqamlashtirish, startaplar, barqaror rivojlanish, virtual haqiqat.

So'nggi yillarda global miqyosda turizm sohasi jadal rivojlanib, jahon iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biriga aylangan. Turizm nafaqat iqtisodiy foyda keltiruvchi omil, balki madaniy almashinuv, xalqaro hamkorlik va barqaror taraqqiyotga xizmat qiluvchi strategik soha sifatida ham e'tirof etiladi. Biroq, zamonaviy davrda turizm sohasida raqobatning keskin kuchayishi, iste'molchilarning talab va ehtiyojlarining o'zgarishi, ekologik va ijtimoiy omillar ushbu sohada yangi yondashuvlarni joriy etishni taqozo qilmoqda.

Bugungi kunda dunyo turizm industriyasida yangi bozorlarni izlash va innovatsion texnologiyalarni qo'llash global tendensiyaga aylangan. An'anaviy turizm yo'nalishlaridan tashqari, ekologik, gastronomik, tibbiy, ekstremal va kosmik turizm kabi yangi bozor segmentlari paydo bo'lmoqda. Bunda raqamli texnologiyalar, xususan, sun'iy intellekt (AI), virtual haqiqat (VR), blokcheyn texnologiyasi va aqlli tizimlar turizm xizmatlarini taklif qilishda mutlaqo yangi sifat bosqichini shakllantirmoqda.

Mazkur maqolada turizm industriyasidagi yangi bozorlar va innovatsiyalar mohiyati, ularning bir-biriga ta'siri hamda O'zbekiston misolida mavjud holat va istiqbolli yo'nalishlar tahlil qilinadi. Mavzuni chuqur o'rganish turizm sohasida

raqobatbardoshlikni oshirish, yangi imkoniyatlarni yuzaga chiqarish va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda muhim ahamiyatga ega.

Turizm sohasida “yangi bozorlar” atamasi keng ma’noga ega bo‘lib, u an’anaviy yo‘nalishlardan farqli tarzda shakllanayotgan yangi geografik hududlar, demografik guruhlar va turistik xizmatlar segmentlarini anglatadi. Yangi bozorlar — bu ilgari kam o‘rganilgan, ammo kelajakda katta turistik salohiyatga ega bo‘lgan yo‘nalishlar bo‘lib, ularning rivojlanishi innovatsion yondashuvlarga bevosita bog‘liqdir[1].

Yangi bozorlarni quyidagi asosiy guruhlariga ajratish mumkin:

1. Geografik yangi bozorlar. Bu turdagi bozorlar ilgari yetarlicha rivojlanmagan yoki umuman e’tiborga olinmagan hududlarni qamrab oladi. Masalan, Afrika, Markaziy Osiyo, Janubiy Amerikaning ba’zi mamlakatlari so‘nggi yillarda jahon sayyohlarini jalb eta boshlagan. O‘zbekiston, Qozog‘iston va Gruziya kabi mamlakatlarda ham turizm salohiyati ortib bormoqda.

2. Demografik yangi bozorlar. Yoshlar, nafaqadagi fuqarolar, imkoniyati cheklangan shaxslar va oilaviy sayohatchilar kabi yangi auditoriyalar turizmning alohida segmentiga aylanmoqda. Har bir guruh o‘ziga xos talab va ehtiyojlarga ega bo‘lib, ular uchun maxsus xizmatlar ko‘rsatiladi.

3. Tematik yangi bozorlar. Zamonaviy davrda tematik turizm keng ommalashmoqda. Quyidagi yo‘nalishlar yangi bozor segmentlari sifatida e’tiborga loyiq:

- Ekoturizm – tabiatni asrash va ekologik barqarorlikni saqlagan holda sayohat qilish.
- Agroturizm – qishloq xo‘jaligi hududlarida yashash va ish jarayonlarida ishtirok etish.
- Gastronomik turizm – mahalliy taomlar va oshpazlik tajribalarini o‘rganish.
- Ziyorat turizmi – diniy va muqaddas maskanlarga sayohat.
- Tibbiy turizm – sog‘lomlashtirish, davolanish yoki kosmetik muolajalar maqsadida boshqa mamlakatlarga borish.
- Kosmik turizm – yaqin kelajakda keng omma uchun mo‘ljallangan yangi soha.

Shuningdek, yangi bozorlar ko‘pincha tashqi siyosiy, ijtimoiy va texnologik omillar ta’sirida shakllanadi. Masalan, vizasiz rejimlar, qulay transport infratuzilmasi va internetdagi reklama orqali ilgari noma’lum bo‘lgan maskanlar bugungi kunda mashhur yo‘nalishlarga aylanishi mumkin.

Bugungi raqamli asrda turizm industriyasi tezkor o‘zgarishlarga yuz tutmoqda. Turizm sohasining raqobatbardoshligini saqlab qolish, xizmatlar sifatini oshirish va mijozlarning ehtiyojlariga moslashish uchun innovatsion texnologiyalardan foydalanish zaruratga aylangan. Turizm innovatsiyalari – bu yangi texnologiyalar,

g'oyalar va xizmat ko'rsatish modellari orqali turizm faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan harakatlar majmuasidir[2].

Quyida turizm sohasida qo'llanilayotgan asosiy innovatsion yo'nalishlar bayon qilinadi:

1. Raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirish

- Sun'iy intellekt (AI) yordamida shaxsiylashtirilgan xizmatlar taqdim etilmoqda: mijozlarning qiziqishlari asosida sayohat tavsiyalari, chatbotlar orqali 24/7 xizmat ko'rsatish va boshqa imkoniyatlar.

- Blokcheyn texnologiyasi – xavfsiz to'lov tizimlari va shaffof tranzaksiyalar uchun ishlatilmoqda.

- IoT (Internet of Things) – aqlli mehmonxonalar, avtomatlashtirilgan xonalar, harorat va yorug'likni avtomatik boshqarish tizimlari orqali sayyohlarga yuqori darajadagi qulaylik yaratadi.

2. Virtual va kengaytirilgan haqiqat (VR/AR)

- Virtual sayohatlar – sayyohlar haqiqiy sayohatga chiqmasdan oldin joyni 3D formatda ko'rib chiqish imkoniyatiga ega.

- AR texnologiyasi – tarixiy obidalar yoki diqqatga sazovor joylarga qaraganda, smartfon orqali qo'shimcha ma'lumotlarni olish mumkin (masalan, mobil gid funksiyasi).

3. Onlayn xizmatlar va mobil ilovalar

- Onlayn bronlash tizimlari (Booking, Airbnb, TripAdvisor) sayohatni rejalashtirishni ancha soddalashtirdi.

- Mahalliy yoki xalqaro mobil ilovalar orqali mehmonxonalar, transport, ovqatlanish va ekskursiyalarni boshqarish imkoniyati mavjud.

4. Barqarorlikka qaratilgan innovatsiyalar

- Yashil texnologiyalar – energiya tejavchi transport vositalari, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanadigan mehmonxonalar.

- Ekoturizm dasturlari – sayyohlarning ekologik xabardorligini oshiruvchi, atrof-muhitga kam ta'sir qiluvchi xizmatlar.

5. Innovatsion marketing yondashuvlari

- Ijtimoiy tarmoqlar, bloglar, influencer marketing orqali auditoriyaga tez va samarali chiqish.

- Raqamli reklama vositalari yordamida real vaqt rejimida reklama kampaniyalarini boshqarish.

Turizm innovatsiyalari nafaqat xizmat ko'rsatish sifatini oshiradi, balki yangi bozorlarni jalb qilish, mijozlar bilan mustahkam aloqalar o'rnatish va raqobat

ustunligini saqlashga xizmat qiladi. Bu esa turizm sanoatini barqaror rivojlanish yo'liga olib chiqadi.

Zamonaviy turizm sanoatida yangi bozorlar va innovatsiyalar bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularning har ikkisi sohaga dinamizm va yangilik olib kiradi. Bugungi kunda innovatsion texnologiyalar aynan yangi turistik bozorlarni kashf etish, rivojlantirish va ularga mos xizmatlar yaratishda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda. Masalan, ilgari e'tiborga olinmagan yoki rivojlanmagan hududlar, demografik guruhlar va tematik yo'nalishlar texnologik yondashuvlar orqali global turistik xaritada o'z o'rnini topmoqda. Virtual haqiqat texnologiyasi orqali sayyohlar istalgan manzilni uydan chiqmasdan ko'zdan kechirishlari mumkin, bu esa an'anaviy yo'nalishlardan tashqaridagi hududlarga qiziqishni oshirmoqda. Sun'iy intellekt asosida ishlab chiqilgan xizmatlar nogironligi bo'lganlar yoki katta yoshli sayohatchilar uchun moslashtirilgan sharoitlar yaratib, ilgari cheklangan bo'lgan segmentlarni faol auditoriyaga aylantirmoqda.

Shuningdek, yangi bozorlarning paydo bo'lishi turizm xizmatlarining mazmunan va texnik jihatdan yangilanishini taqozo etmoqda. Masalan, ekoturizmning ommalashuvi sayohatchilar orasida ekologik toza transport, yashil energiya manbalaridan foydalaniladigan mehmonxonalar va barqarorlikka asoslangan xizmatlarga talabni oshirdi. Bu esa sohaga tegishli kompaniyalarni ekologik innovatsiyalarni joriy qilishga undaydi. Shu tarzda, yangi bozorlar innovatsiyalarga ehtiyoj tug'diradi, innovatsiyalar esa yangi bozorlarni yuzaga keltiradi — bu jarayon o'zaro turtki beruvchi mexanizmga aylanadi.

Startaplar va raqamli platformalar ushbu o'zaro bog'liqlikni kuchaytiruvchi asosiy omillardan biridir. Masalan, Airbnb kabi xizmatlar an'anaviy mehmonxona tizimidan farqli ravishda yangi xizmat modeli yaratib, yangi bozorni shakllantirdi. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalar va onlayn bronlash tizimlari mahalliy tadbirkorlar, kichik biznes egalari va yosh innovatorlar uchun global bozorlarga chiqish imkoniyatini ochib bermoqda.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi turizm sohasini rivojlantirish bo'yicha tub islohotlarni amalga oshirmoqda. Ushbu o'zgarishlar turizm industriyasida yangi bozor segmentlarining shakllanishi va innovatsion texnologiyalarni joriy etish bilan birga kechmoqda. Mamlakatda madaniy-tarixiy meros obyektlariga asoslangan an'anaviy turizm bilan bir qatorda, ekoturizm, agroturizm, gastronomik, ziyorat, tibbiy va yoshlar turizmi kabi yangi yo'nalishlar faol targ'ib qilinmoqda. Bu esa ichki va tashqi bozorlar uchun O'zbekistonning turistik jozibadorligini sezilarli darajada oshirdi.

Turizmda innovatsiyalarning joriy etilishi davlat siyosatining muhim tarkibiy qismiga aylangan. Raqamlashtirish, onlayn xizmatlar, mobil ilovalar, sun'iy intellekt asosida yaratilgan tizimlar, virtual gidlar va interaktiv xaritalar turizm infratuzilmasini zamonaviylashtirishda muhim rol o'ynayapti. Masalan, Uzbekistan.travel platformasi sayyohlarga mamlakatdagi turizm resurslari haqida to'liq ma'lumot olish, marshrutlar tuzish, xizmatlar bilan tanishish imkonini beradi. Shuningdek, elektron mehmonxona tizimi, QR-kodli turistik yo'nalishlar, onlayn bronlash xizmatlari va mobil ilovalar orqali sayohatchilar uchun xizmatlar yanada qulay va shaffof bo'lmoqda[4].

Ta'lim tizimida turizmga oid innovatsion yondashuvlar ham kuchaymoqda. Oliy ta'lim muassasalari turizm sohasida raqamli texnologiyalarni o'zlashtirgan malakali mutaxassislarni tayyorlashga e'tibor qaratmoqda. Yosh startapchilar tomonidan ishlab chiqilayotgan sayohat ilovalari, raqamli ekskursiya xizmatlari va madaniy merosni targ'ib qiluvchi platformalar milliy turizm salohiyatini kengaytirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, Samarqand, Buxoro, Xiva kabi shaharlarda yaratilgan virtual ekskursiyalar, 3D formatdagi obidalar va interaktiv xizmatlar sayyohlar oqimini ko'paytirishda muhim vositaga aylanmoqda.

Umuman olganda, O'zbekiston misolida ko'rish mumkinki, yangi bozorlarning shakllanishi va innovatsiyalarni joriy etish o'zaro uyg'unlashgan holda rivojlanmoqda. Bu esa mamlakat turizm salohiyatini kuchaytirish, xalqaro miqyosda raqobatbardosh bo'lish va iqtisodiy o'sish sur'atlarini jadallashtirishda asosiy omil sifatida xizmat qilmoqda.

Turizm industriasining jadal rivojlanishi global iqtisodiyotda ushbu sohaning rolini yanada oshirmoqda. Yangi bozorlarning paydo bo'lishi va innovatsiyalarning turizmga tatbiq etilishi bu jarayonning bosh harakatlantiruvchi kuchlari sifatida namoyon bo'lmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy texnologiyalar turizm xizmatlarining sifatini oshirish, yangi auditoriyalarni jalb etish va turistik hududlar salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish imkonini beradi. Ayniqsa, raqamlashtirish, sun'iy intellekt, virtual haqiqat, ekologik yondashuvlar va startaplar orqali yangi bozorlarga chiqish imkoniyati turizmning barqaror rivojlanishiga zamin yaratmoqda.

O'zbekiston tajribasi asosida shuni ta'kidlash joizki, mamlakatda yangi turizm yo'nalishlarining shakllanishi va innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi birgalikda amalga oshmoqda[5]. Bu esa milliy turizm infratuzilmasini mustahkamlab, O'zbekistonni mintaqaviy va global miqyosda raqobatbardosh davlatga aylantirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, raqamli xizmatlarning kengaytirilishi, mahalliy tadbirkorlar va yosh innovatorlar qo'llab-quvvatlanayotgani turizm sohasida yangi imkoniyatlar eshigini ochmoqda.

Maqola yakunida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. Innovatsion texnologiyalarni joriy etishni qo'llab-quvvatlash — raqamli xizmatlar, mobil ilovalar, sun'iy intellekt asosida ishlovchi tizimlar va virtual gidlar yaratishga qaratilgan grantlar va subsidiyalar ajratilishi lozim.

2. Yangi bozorlarni rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish — ekoturizm, agroturizm, sog'lomlashtirish, ziyorat va gastronomik turizm yo'nalishlarida mahsus rivojlanish dasturlari qabul qilinishi zarur.

3. Mahalliy innovatorlar va startaplarni qo'llab-quvvatlash — yoshlar tomonidan yaratilgan raqamli loyihalarni amaliyotga tatbiq etish, inkubatsiya markazlari va innovatsion laboratoriyalar tashkil etish tavsiya etiladi.

4. Ta'lim va ilmiy tadqiqotlarni kuchaytirish — oliy ta'lim muassasalarida turizm raqamli yondashuvlar, global trendlar va yangi bozorlar haqida chuqurlashtirilgan kurslar va tadqiqotlar yo'lga qo'yilishi kerak.

5. Xalqaro hamkorlikni kengaytirish — ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish, xalqaro loyihalarda ishtirok etish va qo'shma tashabbuslarni amalga oshirish orqali turizm innovatsion salohiyatni mustahkamlash maqsadga muvofiq.

Xulosa qilib aytganda, turizm yangi bozorlar va innovatsiyalar o'zaro mustahkamlovchi omillar bo'lib, ularning uyg'unligi orqali soha barqaror, samarali va istiqbolli yo'nalishda rivojlanadi. Bu esa turizmning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy ahamiyatini yanada oshiradi. Turizm yangi bozorlar va innovatsiyalarni uyg'un rivojlantirish orqali nafaqat iqtisodiy o'sishga erishish, balki milliy madaniyatni global miqyosda targ'ib qilish, ekologik barqarorlikni ta'minlash va jamiyat farovonligini oshirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdukarimov, A. (2022). Turizm sohasida innovatsion yondashuvlar. Toshkent: Iqtisodiyot va Turizm nashriyoti.

2. Kotler, P., Bowen, J., & Makens, J. (2016). Marketing for Hospitality and Tourism (7th ed.). Pearson Education.

3. UNWTO (2023). Innovation in Tourism: The Key to Competitiveness and Sustainability. World Tourism Organization. www.unwto.org

4. Bekmurodov, S. (2021). "Turizm raqamlashtirish jarayonlari va ularning iqtisodiy samaradorligi", Iqtisodiyot va innovatsiya, №4, 45–52-betlar.

5. Statistika agentligi huzuridagi Turizmni rivojlantirish agentligi (2024). O'zbekiston turizm sohasi statistik ma'lumotlari. <https://stat.tourism.uz>

6. Gül, M. C., & Öztürk, M. (2020). "Digital Transformation in Tourism: Challenges and Future Trends", Journal of Tourism Futures, Vol. 6, No. 3, pp. 214–229.
7. OECD (2022). Tourism Trends and Policies 2022. Organisation for Economic Co-operation and Development. www.oecd.org
8. Najmiddinov S.N. Turizm sohasini boshqarishni takomillashtirish. Monografiya. – T.: "ZEBO PRINT", 2024.
9. Sulton N. et al. IMPORTANCE OF SMART TOURISM IN IMPROVING TOURISM MANAGEMENT IN UZBEKISTAN //Gospodarka i Innowacje. – 2024. – T. 46. – C. 15-19.
10. N.M.Radjapova "Social and economic importance of tourism management" Central asian journal of multidisciplinary research and management studies, Volume 2, Issue 4, Part 2 April 2025, 166-169.